

Progressiv utgiftsskatt – en sammanfattning

Av professorn Sven-Olof Lodin

Utgiftsskatten är en skatt på den personliga konsumtionen. Den utgår från principen att all inkomst – oavsett från vilken inkomstkälla den kommer – skall beskattas lika. Beskattningen sker emellertid vid den tidpunkt då den skattskyldige tillgodogör sig inkomsten genom att konsumera den.

Den traditionella inkomstskatten har länge uppfattats som den ideala skattetyper för en individualiserad beskattning, där skatten anpassas direkt till den individuella betalningsförmågan. Med stigande skattetryck och ökade fördelningspolitiska ambitioner har emellertid den praktiska utformningen av beskattningen visat sig medföra allt svårare problem, när det gäller att rättvist och utan oönskade snedvridande effekter beskatta den disponibla inkomsten.

Det har då ifrågasatts om inte en beskattning, som har direkt anknytning till den skattskyldiges levnadsstandard och konsumtion, bättre förmår mäta den skattskyldiges betalningsförmåga. Med de krav som idag ställs på skattesystemet i olika hänseenden skulle således den konsumerade inkomsten vara ett praktiskt lämpligare mått på skatteförmågan än den disponibla inkomsten. Utgiftsskatten skulle i praktiken bättre kunna uppfylla de mål, som satts upp för inkomstskatten. Orsaken härtill är dels att utgiftsskatten har en bredare inkomstbas, dels att utgiftsskatten utan oönskade snedvridande effekter och komplikationer kan behandla alla inkomster och likviditetstillskott lika inom denna bredare bas. Därtill kommer att utgiftsskatten framstår som ett effektivare finanspolitiskt medel än inkomstskatten.

Tidigare har utgiftsskatten inte bedömts praktiskt genomförbar på grund av administrativa svårigheter. Numera är de tekniska förutsättningarna på grund av datatekniken väsentligt gynnsammare. Den svenska förmögenhetsskattens utformning är också en viktig faktor, som underlättar införandet av en utgiftsskatt.

Det är i detta läge som 1972 års skatteutredning funnit det angeläget att låta utreda förutsättningarna för införandet av en progressiv utgiftsskatt. Resultatet av utredningsarbetet framläggs i en rapport av skatteutredningen *Progressiv utgiftsskatt – ett alternativ?* Teknik, funktion, effekter, SOU 1972: 62, 220 s. i syfte att skapa ett brett underlag för debatt och ställningstagande. Det bör understrykas att skatteutredningen ännu inte tagit ställning till rapportens innehåll.

Det finns en relativt omfattande internationell diskussion om utgiftsskattens

teoretiska aspekter. Däremot är utgiftsbeskattningens praktiska och tekniska frågor knappast analyserade. Osäkerheten om dess praktiska genomförbarhet har varit stor. Därför har utredningsarbetet till stor del inriktats på att undersöka tänkbara tekniska lösningar och på att analysera de olika praktiska och funktionsmässiga problem som kan uppstå. I enlighet härmed har förslag utarbetats till en teknisk modell för utgiftsbeskattningen. Utredningen har härigenom fått sin tyngdpunkt på tekniska och funktionella frågor. Utredningsarbetet har dock inte syftat så långt som till att utforma ett förslag till lagstiftning. Härför krävs ytterligare omfattande utredningsarbete.

Ett annat viktigt skäl för den valda huvudinriktningen av arbetet är följande. Det är en fara med alla förslag till mer genomgripande skattesystemförändringar att de presenteras och diskuteras från teoretiskt schematiska utgångspunkter utan att en konkretisering av de praktiska problemen sker. För att ge underlag för en rättvisande jämförelse mellan det nuvarande inkomstskattesystemet och ett tänkt utgiftsskattesystem innehåller rapporten en omfattande inventering av olika praktiska och tekniska problem som möter vid konstruerandet av ett fungerande utgiftsskattesystem. Härmed föreligger förhoppningsvis också en grundval för en realdiskussion om utgiftsbeskattningens praktiska innebörd och funktionsmässighet.

När det gäller utgiftsskattens fördelningspolitiska, samhällsekonomiska och andra effekter har det inte varit möjligt med de resurser och den tid, som stått till buds, att annat än översiktligt och på grundval av befintligt statistiskt material diskutera och belysa utgiftsskattens verkningar. Det tillgängliga statistiska materialets inriktning tillåter inte mer bestämda slutsatser. Tillräcklig grund föreligger dock för att göra preliminära antaganden om utgiftsskattens ekonomiska effekter.

I det följande skall rapportens huvudpunkter sammanfattas med tyngdpunkten på utgiftsskattens funktion. I ett par avseenden skall också den debatt som sedan startat kommenteras.

Utgiftsskatten

Tekniskt kan den progressiva utgiftsskatten konstrueras på flera sätt.

Grundtanken är att den skattskyldiges samtliga likviditetstillskott under året – vanlig inkomst, försäljningsintäkter, arv, lån etc. – utgör inkomst och bidrar till den skattskyldiges skatteförmåga oavsett varifrån de kommer. Avdrag erhålls för alla utgifter för inkomstens förvärvande, för alla utgifter för investeringar och för allt nysparande medan all upplösning av sparande läggs till inkomsten. Det netto som härefter återstår utgör den under året konsumerade inkomsten som beskattas. Schematiskt innebär utgiftsskatten följande.

Tillkommande skattepliktiga belopp:

1. Alla likviditetstillskott
(löpande inkomst, försäljningslikvider vid försäljning av investeringsob-

jekt, arv, gåva, lån, lotterivinster och liknande)

2. All upplösning av sparande
(minskning av banktillgodohavanden och liknande, minskning av fordringar)

Avgående avdragsgilla belopp:

1. Alla löpande utgifter för inkomstens förvärvande
2. Alla utgifter för investeringar i förvärvsverksamhet
3. Allt nysparande
(ökning av banktillgodohavanden och liknande, ökning av fordringar, amorteringar på lån)

- Nettot utgör beskattningsunderlaget.

Nettot motsvarar också årets konsumtion för privat bruk, dvs. den skattskyldiges levnadsstandard.

Man kan i och för sig beskriva utgiftsskattens innebörd på flera sätt. Ovan har valts att anknyta till flödet av kontanta medel. Alla kontanttillskott, både utifrån kommande och sådana som beror på omvandling av andra tillgångar till kontanter, medför i princip skatteplikt. Användningen av de tillgängliga kontanta medlen bestämmer vad som blir beskattat därav. Från skatt undantas de uppräknade typerna av utgifter, som ej räknas som konsumtion. Också på utgiftssidan är det fråga om att mäta kontantflöden. Detta innebär att förmögenhetsförändringar som beror på värdeförändringar – positiva eller negativa – av enskilda förmögenhetstillgångar varken påverkar beskattningen eller beräkningen av skatteunderlaget. Någon värdering av tillgångarna behövs i princip ej ske. Endast då en tillgång förvandlas till likvida medel påverkas beskattningen. Detta innebär att redovisningen till utgiftsskatt bör omfatta en redovisning av de kontanta medel, som under året stått till den skattskyldiges disposition, och av den användning av medlen, som ej medfört skatteplikt, dvs av de avdragsgilla utgifterna. Återstoden utgör den skattskyldiges skattepliktiga förbrukning.

Några fördelar med utgiftsskatt

Utgiftsskatten kan fungera rättvisare än inkomstbeskattningen genom att den kan behandla alla inkomster lika oavsett inkomstkällan, allt sparande lika oavsett sparform och all konsumtion lika oavsett varifrån medlen kommer.

Inkomstskatten kan inte vid ett högt skatteuttag i praktiken utformas utan att man får vissa ojämnheter i beskattningen som strider mot skattesystemets generella fördelningspolitiska målsättning. De som kunnat anpassa sitt beteende här till har fått en betydligt lägre skattebelastning.

Utgiftsskatten ger inte de möjligheter till lågbeskattad konsumtion som inkomstbeskattningen medför. Någon skillnad i beskattningen av löpande inkomster och kapitalvinster uppstår inte. De problem som förhindrar en

effektiv kapitalvinstbeskattning inom inkomstbeskattningen uppstår inte vid utgiftsbeskattningen. Konsumtion av värdestegring vid belåning blir lika effektivt beskattad som konsumtion av inkomst. Problemet med omvandling av löpande inkomst till kapitalvinst försvinner, då skattebehandlingen blir densamma i båda fallen. Inte heller behövs något speciellt hänsynstagande till inflationsvinsterna.

I och med att alla sparformer får samma skattemässiga behandling uppstår inte den önskade förmögenhetsomfördelade effekt som inkomstbeskattningen i kombination med andra faktorer – främst inflationen – ofta har till småspararnas nackdel. De stora löntagargruppernas sparande gynnas.

Med det stigande inkomstskatteuttaget har skatteeffekterna av olika handlingsalternativ fått allt större betydelse, vilket på flera områden medfört såväl marknadssnedvridningar som felaktig resursanvändning. Strävan att minska skatten leder många gånger företagare till onödiga och annars oekonomiska inventarie- och varulageranskaffningar. På flera marknader medför olika investerares skatteförhållanden önskade snedvridningar i prisbildningen.

Eftersom utgiftsbeskattning sker först när inkomsten konsumeras och beskattar all konsumtion lika oavsett varifrån inkomsten kommer, saknas anledning till dessa typer av skatteanpassat handlande och inkomstskattens skatteflyktmöjligheter försvinner.

Utgiftsskatten är tillväxtbefrämjande. Genom sparavdraget underlättas kapitalförsörjningen för näringslivet, särskilt familjeföretagens egenkapitalbildning. Eftersom skatteöverväganden inte längre får samma betydelse vid investeringar bör också effektiviteten främjas.

Arbetshypotes

Den progressiva utgiftsskatten har i den teoretiska skattediskussionen oftast diskuterats som ett alternativ till den traditionella inkomstskatten.

Den kommunala beskattningen kan emellertid för närvarande knappast utformas som en utgiftsskatt utan stora olägenheter. Som en garanti för att varje medborgare med viss skatteförmåga också bidrar till de kollektiva utgifterna, som han drar nytta av, bör också en viss inkomstskatt bibehållas.

Den tekniskt effektivaste kombinationen mellan en inkomstskatt och en progressiv utgiftsskatt synes vara att omvandla inkomstskatten till en proportionell skatt på förslagsvis ca 30 procent – dvs kommunalskatt 26 % + 4 % statlig inkomstskatt. Härigenom blir det också möjligt att införa en hel del förenklingar i inkomstskatten. Skälen att specialbehandla realisationsvinsterna bortfaller i huvudsak. Härigenom blir det möjligt att i princip beskatta alla inkomster oavsett inkomstslag lika hårt. Från och med den konsumtionsnivå, exempelvis ca 25 000 kr i 1976 års penningvärde, vilket vid dagens skatteuttag motsvarar ca 35 000 kr inkomst, där man av fördelningsmässiga skäl vill skärpa beskattningen inför man dessutom en progressiv utgiftsskatt.

Skattskyldiga under denna konsumtionsnivå betalar normalt endast proportionell inkomstskatt på hela sin inkomst. Skattskyldiga över denna gräns betalar såväl proportionell inkomstskatt på *hela* sin inkomst som progressiv utgiftsskatt på den del av inkomsten som överstiger gränsbeloppet, sedan inkomsten justerats med avdrag för avdragsgillt sparande och med tillägg för den upplåning och andra inte inkomstskattepliktiga men utgiftsskattepliktiga penningtillskott som förekommit under året.

I arbetshypotesen ingår att en förmögenhetsskatt av i huvudsak oförändrad karaktär bibehålls. Vidare ingår som en förutsättning att all upplåning i princip skall ingå i beskattningsunderlaget liksom arv, gåvor, obligations-, lotteri- och tipsvinster.

Det bör understrykas att fråga endast är om en arbetshypotes, som inte utgör en bindande förutsättning för utgiftsskattens införande.

Tekniska frågor

Avgörande för en progressiv utgiftsskatts funktion är dess tekniska konstruktion. Skattens kritiker har framförallt invänt, att den stöter på alltför svåra tekniska problem.

Redovisningsteknik

Redovisningsteknikens utformning är avgörande för hur de skattskyldiga skall förstå beskattningen, och om de skall klara de redovisningskrav, som måste ställas för att ett korrekt underlag för beskattningen skall erhållas.

Strävan vid teknikvalet har varit att utnyttja så mycket som möjlig av den redovisning och det redovisningsunderlag, som redan används vid inkomst- och förmögenhetsdeklarationerna.

En viktig faktor vid valet av teknik har varit den relativt utförliga redovisning som redan förekommer i förmögenhetsdeklarationen. Den räcker också för utgiftsskattens del som redovisning och kontroll av förmögenhetsmassan och av att inga förändringar sker däri utan skattepåföljd. Det medför att det enda tillkommande momentet vad angår sparande och skulder behöver bli en redovisning av förändringarna i förmögenhetens sammansättning.

Också inkomstskattedeklarationen utgör en god utgångspunkt för redovisning för en progressiv utgiftsskatt. Taxeringen till inkomstskatt bygger redan till en del på en kontantredovisning. En utbyggnad av denna till att för utgiftsskatten gälla samtliga förvärvskällor genom vissa justeringar i deklarationen kan relativt lätt åstadkommas och är helt tillräcklig för att tillsammans med den ovan nämnda redovisningen av förmögenhetsförändringarna åstadkomma en tillfredsställande redovisning som underlag för en taxering till utgiftsskatt. Inga andra uppgifter än sådana, som redan finns i inkomst- eller förmögenhetsdeklarationerna eller lätt tillgängliga i den skattskyldiges deklara- tionsunderlag, behöver efterfrågas.

Utgiftsdeklarationen bör då utformas så, att den med utgångspunkt från uppgifterna i inkomst- och förmögenhetsdeklarationerna kan ge upplysning om i princip följande förhållanden.

A. Tillkommande poster i form av disponibla medel

1. Kontanta inkomster och naturaförmåner i förvärvskällorna inkomst av jordbruksfastighet, annan fastighet, rörelse, tjänst och kapital
2. Erhållna försäljningslikvider vid försäljning av fastigheter, värdepapper m m
3. Erhållna arv, gåvor, obligations- och lotterivinster och försäkringsersättningar
4. Erhållna lån och återbetalningar av lånefordringar
5. Bankmedel och liknande vid årets ingång
Summa disponibla medel under året

B. Avgående poster i form av icke skattepliktig användning av disponibla medel

1. Kontanta utgifter (oavsett avdragsrätt vid inkomstbeskattningen) i förvärvskällorna jordbruksfastighet, annan fastighet, rörelse, tjänst och kapital
2. Kontanta utgifter för inköp etc av fastigheter, värdepapper m m
3. Erlagda personförsäkringspremier
4. Återbetalningar av egna lån och lämnade lån till andra
5. Bankmedel och liknande vid årets utgång
Summa icke skattepliktiga utgifter
C. A-B = Skattepliktiga utgifter

I enlighet med dessa riktlinjer och på grundval av de materiella regler som föreslås har ett förslag till grunddragen i ett redovisningssystem utformats.

Redovisningen av enklare inkomstförhållanden

För en vanlig inkomsttagare, som förutom sin tjänsteinkomst uppbär ränteinkomster från sitt sparkapital insatt på bankkonto, och som kanske bor i villa, varför han har ränte- och amorteringsutgifter, blir redovisningen till utgiftsskatt i regel enkel.

Den vanliga inkomstredovisningen till inkomstskatt av tjänste- och kapitalinkomster och av schablontaxerade villor sker redan enligt den renodlade kontantprincip, som är lämpligast för redovisningen till utgiftsskatt. Detsamma gäller de allmänna avdragen. Detta medför att den i inkomstdeklara-

tionen uppgivna till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten kan användas utan justeringar i utgiftsredovisningen. Det enda tillkommande momentet blir här normalt endast de förändringar i banksparandet och de amorteringar på lån, som skett, samt en uppgift om inbetald preliminärskatt. Dessa uppgifter finns oftast redan i den skattskyldiges kapitalbilaga i den allmänna självdeklarationen och kan hämtas därifrån. Några ytterligare uppgifter behövs ej. Utgiftsskatt beräknas sedan på den *beskattningsbara förbrukningen*.

Redovisningen kan ske enligt den modell, som redovisas i *tablå 1*.

Tablå 1. Redovisning till progressiv utgiftsskatt för enklare inkomstförhållanden

	Tillkommande belopp	Avgående belopp
Inkomst att taxera till statlig inkomstskatt -----	
Bankmedel inkl medel på postgiro		
Tillkommande belopp:		
Tillgodohavanden den 1/1 19xx	
Avgående belopp:		
Tillgodohavanden den 31/12 19xx	
.....	

Skulder (dock ej skatteskulder eller leverantörsskulder eller liknande i förvärvskälla)		
Tillkommande belopp: Skulder 31/12 19xx	
.....		
.....		
Avgående belopp: Skulder 1/1 19xx	

Under året erlagd preliminärskatt	
Under året erlagd slutlig skatt	
Under året erhållen överskjutande skatt	
Summa

Summa tillkommande belopp
Avgår summa avgående belopp	-
Återstår TAXERAD FÖRBRUKNING
Avgår skattefritt grundbelopp	- 25 000
Till utgiftsskatt BESKATTNINGSBAR FÖRBRUKNING

Utkast för redovisning till utgiftsskatt

För mer komplicerade inkomst- och förmögensförhållanden krävs en mer ingående redovisning. För att testa den förordade redovisningsprincipens funktionsduglighet i olika hänseenden har ett utkast till huvuddragen i en komplett redovisning utarbetats.

Redovisningsutkastet består av sex avdelningar, I–VI, jämte en sammanställning motsvarande framsidan av den nuvarande allmänna självdeklarationen. Utkastet bygger på den nu förekommande inkomstredovisningen i självdeklarationen och utgår från den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten. Den taxerade inkomsten justeras sedan så, att resultatet blir i överensstämmelse med den kontantflödesprincip som valts för utgiftsskatteredovisningen. Därefter tillkommer de uppgifter beträffande förmögensförändringar, som erfordras för att mäta utgifterna, samt uppgifter om sådana likviditetstillskott, som inte är inkomstskattepliktiga men väl utgiftsskattepliktiga.

Efter justering för erlagda skatter respektive erhållen skatteåterbäring återstår *taxerad förbrukning*, dvs den skattskyldiges konsumtion, som efter avdrag för det skattefria grundavdraget på 25 000 kr blir *beskattningsbar förbrukning* till utgiftsskatt. På den beskattningsbara förbrukningen beräknas utgiftsskatten.

Skatteuttagsteknik

Utgiftsskatten avser att träffa den skattskyldiges konsumtion. Skattebasen för utgiftsskatten utgörs därför av vad den skattskyldige under året konsumerat av sina tillgängliga likviditetsresurser.

Det finns starka såväl principiella som praktiska skäl för att undanta belopp som erlagts i skatt från skattebasen för utgiftsskatten.

Redovisnings- och kontrolltekniskt är undantaget från utgiftsskatt av erlagda skattebelopp enkelt. Då skattemyndigheten direkt förfogar över korrekta uppgifter om skattebetalningarnas storlek, torde kontrollen ej försäkra särskilda problem.

I och med att man undantar belopp som erlagts i skatt från skattebasen uppstår vissa följdverkningar. Den viktigaste rör det formella skatteuttagets höjd. Om man vill uppnå samma reella skatteuttag som när skatten inräknas i det skattepliktiga beloppet, såsom sker vid inkomstbeskattningen, måste de formella skattesatserna sättas högre, när skatten ej ingår i skattebasen, eftersom samma skattebelopp skall erhållas från en mindre skattebas.

Gränsdragningen mellan sparande och konsumtion

Ett av de stora problemen med den progressiva utgiftsskatten har i allmänhet ansetts vara bestämningen av vad som skall anses som sparande respektive konsumtion.

Med utgångspunkt från vad som är samhällsekonomiskt och socialt önsk-

vårt samt kontrolltekniskt bemästringsbart kan man genom en uppräknig i lagstiftningen bestämma vad som skall behandlas som avdragsgillt sparande. Utifrån de nämnda utgångspunkterna torde lämpligen *som sparande få anses bank- och annat likvärdigt sparande, aktie-, obligations- och övrigt värdepapperssparande, liksom försäkringsparande, investeringar i fastigheter, bostadsrätter och företag samt utlåning*. För vad som nedläggs i dessa sparformer erhålls avdrag. *Alla andra utgifter behandlas som konsumtion*. Avdrag erhålls således inte för investeringar i kapitalvaror, konst, antikviteter eller andra placeringsobjekt.

Samma gränsdragning beträffande vad som skall anses som avdragsgillt sparande uppnås också ifrån en annan principiell utgångspunkt, nämligen att som sparande behandla endast sådant sparande och sådana investeringar, som bortsett från värdförändringar normalt genererar någon form av ekonomisk avkastning, dvs som kan anses som förvärvskälla.

Med det föreslagna området för avdragsgillt sparande blir den praktiska gränsdragningen mellan sparande och konsumtion enkel.

Av kontrolltekniska skäl bör sparande i kontanta tillgångar ej medföra avdragsrätt.

De former av sparande och investeringar i värdebeständiga tillgångar, som härmed faller utanför den uppställda spardefinitionen, behandlas som konsumtion. Detta innebär att sådana investeringar får bestridas med beskattade medel på samma sätt som sker i det nuvarande systemet. Investeringar i konst blir med andra ord precis lika dyra eller billiga för de skattskyldiga som i dagens skattesystem.

Investeringar i kapitalvaror

Vid konstruktionen av den progressiva utgiftsskatten har behandlingen av kapitalvaror och konsumtionskrediter framstått som ett svårlöst problem. Ser man problemet med kapitalvaruanskaffning ur praktisk synvinkel, medför en omedelbar beskattning av hela anskaffningen som konsumtion problem endast om den totala konsumtionsutgiften under året ändrats på grund av anskaffningen.

Inriktar man sig på att lösa de praktiska problem, som kapitalvaruanskaffningen kan medföra, och bortser från vad som vore den principiellt riktiga lösningen, kan effekterna mildras betydligt med hjälp av relativt enkla schablonlösningar. Dessa kan vara av tre slag.

1. Möjligheter till skattefria lån för konsumtion.
2. Möjligheter till att spara utan sparavdrag, varvid sparandeupplösningen för konsumtion ej utlöser beskattning.
3. Möjligheter till viss fördelning av beskattningen över flera år beträffande särskilt dyrbara kapitalvaror.

Den viktigaste av de nämnda metoderna torde vara att tillåta viss skattefri upplåning för konsumtion. Den bygger på följande principer.

En stor del av kapitalvarorna, såsom bilar, båtar, kylskåp, TV-apparater, m m inhandlas idag med hjälp av konsumtionskrediter. Ett sätt att lösa problemen är att behandla dem från den utgångspunkten.

Konsumtionskrediterna är principiellt att betrakta som skattepliktiga lån och inköpet av kapitalvaror såsom konsumtion för vilken ingen avdragsrätt föreligger. Om man emellertid undantar konsumtionskrediterna från beskattning blir det ingen olägenhet att avdragsrätt inte föreligger för kapitalvaruanskaffningen, då den ändå kunnat bestridas med obeskattade medel. Konsekvensen blir naturligtvis också att amorteringar på konsumtionskrediterna inte medför rätt till avdrag. En lämplig lösning synes vara att de skattskyldiga får rätt att utan skattekonsekvenser ta upp lån till ett belopp som anses täcka konsumtionskreditbehovet, i dagens penningvärde kanske 30 000 kr, oavsett ändamålet med lånet. Detta tak kan anpassas efter penningvärdeutvecklingen. Den skattskyldige får lämpligen själv avgöra om han beträffande ett nytaget lån vill utnyttja denna möjlighet eller ej. I den utsträckning den skattskyldige utnyttjar möjligheten till obeskattad kredit blir konsekvensen att han inte heller får avdrag för den amortering som sedan sker. Innebörden blir att krediter inom den angivna gränsen får samma behandling som i det nuvarande skattesystemet. Från denna möjlighet till obeskattad belåning bör man utesluta lån lämnade av privatpersoner. Redovisningstekniskt är denna lösning enkel.

Beskattningen av olika slags inkomster

Beträffande inkomst av tjänst och inkomst av kapital gäller vid utgiftsbeskattningen i allt väsentligt samma principer som vid inkomstbeskattningen. I vad mån beskattning faktiskt inträffar beror på om inkomsten konsumeras eller sparas.

Det bör observeras att de skäl, som idag kan åberopas för att inskränka rätten till avdrag för gäldräntor, för vissa andra kostnader och för underskott, i huvudsak förlorar sin betydelse genom införandet av ett utgiftsskattesystem, eftersom utgiftsskatten med full styrka också drabbar den konsumtion, som idag kan ske med mycket låg skattebelastning genom utnyttjande av avdragsreglerna.

Vad angår inkomst av rörelse föreligger flera skillnader gentemot inkomstbeskattningen. Den principiella grundskillnaden är att inkomstbeskattningen beskattar vinsten – oavsett hur den används – medan utgiftsbeskattningen beskattar vad företagaren tar ut ur sitt företag för personligt bruk, oavsett om resultatet är större eller mindre än förbrukningen. Denna princip får sitt uttryck i att samtliga inkomster i rörelsen är skattepliktiga, medan samtliga utgifter, även för långvariga investeringar och för omsättningstillgångar, är

direkt avdragsgilla i sin helhet, oavsett hur förhållandena vid inkomstbeskattningen gestaltar sig. Vad som återstår är rörelsens kontantöverskott, som blir beskattat om det konsumeras av rörelseidkaren, men som tills vidare undgår skatt om det sparas eller investeras i annan verksamhet. Den ojämnhet i kontantöverskotten mellan olika år, som ofta förekommer i rörelser, medför ingen ojämnhet i beskattningen, om inte rörelseidkaren också har en ojämn konsumtion. Resultatreglerande åtgärder i rörelsen påverkar däremot inte beskattningen.

Villabeskattningen

De skäl som motiverar schablonbeskattningen vid inkomstbeskattningen gäller också för utgiftsbeskattningen. Däremot synes vissa justeringar av schablonbeskattningen nödvändiga.

Den position som villaägarna idag innehar skulle vid oförändrad schablonbeskattning förbättras ytterligare genom att investeringen i villan och amorteringen av fastighetslånen behandlas som sparande. Då villainvesteringen måste uppfattas som en investering för privat bruk, synes det lämpligt att utöver den nuvarande schablonprocenten som ett skattepliktigt belopp ta upp en avskrivning med 2 procent per år motsvarande en fördelning av beskattningen av investeringskostnaden över en uppskattad livslängd på investeringen av 50 år. Tillägget bör dock vara tidsobegränsat i samme ägares hand. Härigenom åstadkommes neutralitet jämfört med nuvarande beskattning.

Avdragsrätten för förbättringskostnader på villor torde komma att medföra en betydande belastning på kontrollapparaten även om erfarenheterna från realisationsvinstbeskattningen visar att förbättringar över 3 000 kr endast förekommer var 10:e år i genomsnitt. En viss kontroll av uppgifternas riktighet kan knappast underlåtas. Denna kontroll har dock positiva bieffekter när det gäller beskattning av dem som utför nybyggnads- och förbättringsarbeten på villor då avdrag för förbättringskostnader bör medges endast om uppgift lämnas om vem som utfört arbetet. De kontrollsvårigheter som idag föreligger på detta område elimineras i huvudsak härigenom.

Det synes knappast lämpligt att låta större villaförvärv åtnjuta investeringsbehandling utan inskränkning eller kompenserande åtgärder utöver de generella åtgärder, som ovan diskuterats, med hänsyn till att fråga är om investeringar för personligt bruk.

En enkel metod är att anknyta till den nu gällande progressiva villabeskattningen med sin hårdare beskattning av "lyxvillor" och låta den gälla också i utgiftsskatten, dock med tillägg av de uppjusteringar, som ovan föreslagits generellt vid beräkningen av schablonintäkten. Avkastningsbeskattningen blir då så pass hög – i lägen över 300 000 kr blir en beräknad avkastning på 12 procent beskattad på över- eller "lyx"-investeringsdelen – att några betänk-

ligheter mot att medge avdrag för hela villainvesteringen oavsett storlek eller lyxkaraktär inte bör finnas.

Fordringar och skulder

I och med att alla likviditetstillskott är skattepliktiga i utgiftsbeskattningen blir även lån som tages skattepliktiga. Med lån likställs även avbetalningskulder, då valuta för lånet erhållits i och med att varan mottagits. I vad mån skatteplikt faktiskt inträffar beror på vad lånet används till. Används lånet till avdragsgill investering inträffar i praktiken ingen beskattning vid lånets upptagande. Används lånet till konsumtion inträffar även faktisk beskattning. Å andra sidan blir i princip en fordran avdragsgill som sparande. Någon anledning att behandla fordringar annorlunda än annan medelsplacering finns ej.

Behandlingen av fordringsförhållanden i utgiftsbeskattningen medför helt nya kontrollfrågor i beskattningen. Vad gäller banklån och lån från andra kreditinstitutioner och försäkringsbolag torde inga speciella svårigheter behöva uppstå. Ett förfarande med kontrolluppgifter beträffande nya lånebelopp och amorteringar torde få införas. Fordringsförhållanden i andra fall, särskilt mellan enskilda personer, kan medföra större skattekonsekvenser. Därmed är också behovet av kontroll större.

Kontrollen underlättas av det motsatsförhållande, som finns mellan borgenär och gäldenär, när det gäller konsekvenserna av fordringsförhållandet. Det avdrag, som borgenären får för det nya fordringsbeloppet, motsvaras av skatteplikt för gäldenären för det erhållna lånebeloppet. Omvänt leder amortering av lånet till avdrag för låntagaren och skatteplikt för långivaren. Detta medför att det är möjligt att få ett fungerande kontrollsystem genom långivarens medverkan.

Det bör föreskrivas att avdrag för utlåning endast erhålls om kontrolluppgift beträffande lånet tillställts skattemyndigheten.

Fiktiva lånetransaktioner med utomstående blir svåra att genomföra därför att fordringsförhållandet, efter det att det första gången redovisats för att avdraget skall erhållas, kommer att kvarstå i redovisningen även i fortsättningen. Fordringen kan ej likvideras utan att utlösa beskattning hos långivaren. Långivaren är alltså tvungen till fortsatt "spel under täcket" med den fiktiva låntagaren och risken för upptäckt består.

När det gäller lån inom den trängre familjekretsen utgör låneförhållandets kvarstående effekter inte samma belastning. Av kontrollskäl torde det därför knappast vara möjligt att fritt medge avdrag för fordringar i alla situationer.

Behandlingen av arv, gåvor m m

Eftersom alla likviditetstillskott i princip är skattepliktiga till utgiftsskatt, kommer även arv och gåvor att medföra skatteplikt. Huruvida skatt verkligen

kommer att utgå beror på om förvärvet konsumeras eller sparas. Dödsfalls-situationen innehåller emellertid fler frågor som måste beaktas vid utgifts-skattens utformning. Det gäller den skattemässiga behandlingen av dödsfallet, dödsboets beskattning och behandlingen av efterlevande make när giftorätts-gemenskap förelegat. Rapporten innehåller förslag till lösningar på dessa punkter.

Den avlidne har under sin livstid erhållit avdrag för sitt sparande och sina investeringar. Beskattningen av hans inkomster har härigenom skjutits på framtiden. Arvingen inträder genom skattskyldigheten för arvet i den avlidnes ställe. Därigenom innebär arvingens skattskyldighet ingen extra beskattning i samband med dödsfallet. Utgiftsbeskattningen kan därför i det hänseendet ej ses som någon ersättning av den nuvarande arvsbeskattningen. Endast kon-tinuiteten i utgiftsbeskattningen upprätthålls härigenom.

Sammanfattningsvis innebär den föreslagna behandlingen av dödsfall och därav föranledda egendomsövergångar följande:

a. Vanlig arvsbeskattning av den avlidnes efterlämnade tillgångar. Ingen "avskattning" i utgiftsbeskattningen på grund av den avlidnes tidigare erhållna sparavdrag.

b. Formell skattskyldighet till utgiftsskatt för dödsbon med avdrag för ut-delning till de efterlevande. Faktisk utgiftsbeskattning inträffar endast om dödsboet upplöser sparande för förvandling till konsumtionsvaror för del-ägarnas räkning eller om utdelning sker till utländsk efterlevande. Skattefritt grundavdrag åtnjutes ej. Dödsbon inkomstbeskattas i vanlig ordning för sina inkomster.

c. Efterlevande make, arvingar och testamentstagare inträder i utgiftsskatte-hänseende i den avlidnes ställe beträffande dem tillskiftad del av den avlidnes tillgångar, som är att betrakta som sparande. Detta innebär att faktisk ut-giftsbeskattning härför inträffar, när den efterlevande upplöser sparandet för konsumtion på samma sätt som hade skett för den avlidne. Vad de efterle-vande erhåller av annan egendom berörs ej av utgiftsbeskattningen.

Familjebeskattningen

Som ett skäl mot utgiftsskatten har ofta anförts att den skulle drabba barn-familjerna hårdare än andra grupper, eftersom barnfamiljerna har en högre nödvändig konsumtion än övriga skattskyldiga normalt har. Frågan är dock beroende både av barnfamiljernas inkomstutveckling och av deras sparbe-nägenhet såväl absolut som jämfört med andra grupper. Barnfamiljernas ställning kan heller inte diskuteras utan att transfereringsidan också förs in i bilden.

Det har ifrågasatts om man inte i en progressiv utgiftsskatt borde göra vissa differentieringar av skatteuttaget med hänsyn till den skattskyldiges försörj-ningsbörda eller barnantal. En sådan differentiering torde snarast vara lättare

att tekniskt åstadkomma inom utgiftsbeskattningens ram än inom inkomstbeskattningen. Huruvida en differentiering bör ske är dock en politisk fråga. Här skall endast konstateras att de tekniska förutsättningarna för en lindrigare beskattning av barnfamiljerna finns.

I inkomstbeskattningen har individuell beskattning endast genomförts beträffande arbetsinkomster. Övriga inkomster sambeskattas huvudsakligen därför att den nuvarande giftorättsgemenskapen medför att det för makarnas förmögenhetsförhållanden är av underordnad betydelse vem av makarna som formellt äger tillgångarna. Vid en individuell beskattning finns risk för att avkastningsgivande tillgångar systematiskt överförs till den make, som har lägsta inkomsten, för att på så sätt minimera skatten på den avkastning, som ändå kommer makarna gemensamt tillgodo. Förmögenhetskonsentrationen hos ena maken innebär oftast inte något reellt avstående eller någon reell förmögenhetsförsämring för andra maken.

I utgiftsskatten blir problemställningen något annorlunda.

Man kan sammanfatta situationen på följande sätt. Sparande hos den make som har högsta inkomsten föranleder "högt sparavdrag" men också hög beskattning av framtida sparandeupplösning. Sparande hos den, som har lägsta inkomsten, medför "lågt sparavdrag" men också låg beskattning av framtida sparupplösning. Kortsiktigt medför utgiftsskatten snarast fördelar med att den högst beskattade maken står för sparandet. Det innebär att försök till inkomstöverföringar till den lägst beskattade maken i sådana fall ej bör bli lika vanligt som vid inkomstbeskattningen. Utgiftsskatten medför i detta hänseende inga extra problem vid en övergång till en individuell beskattning. Den situation som ger den för två makar minsta skattebelastningen består i att båda makarna har inkomster vilka de konsumerar i så jämn takt och med så jämn fördelning som möjligt mellan dem av utgifterna, så att båda makarna kan utnyttja sitt skattefria grundavdrag. Någon större skillnad mot de skattefördelar som den individuella inkomstbeskattningen idag medför, innebär emellertid inte detta.

Införandet av progressiv utgiftsskatt behöver inte innebära några ökade svårigheter för en total övergång till individuell beskattning. Beroende på valet av teknik beträffande utgivarens beskattning vid gåvor och liknande egendomsöverföringar torde den progressiva utgiftsskatten snarast vara bättre anpassad till en individuell beskattning än den progressiva inkomstskatten.

Den blandning av individuell beskattning och sambeskattning, som för närvarande tillämpas, är svårtillämpad i ett utgiftsskattesystem.

Internationella problem i samband med utgiftsskatten

I tidigare utredningar rörande den progressiva utgiftsskatten har de internationella aspekterna inte berörts. Så internationaliserat som Sverige är idag,

torde det vara nödvändigt att beakta de internationella problem, som är förknippade med utgiftsskatten.

Det bör observeras att en progressiv utgiftsskatt endast kan tillämpas beträffande här bosatta skattskyldiga.

Ett av de svåraste problemen med en utgiftsskatt är att den kräver en beskattning vid en skattskyldigs utflyttning av det sparande, som han tidigare erhållit avdrag för. Förslag till teknik för denna beskattning liksom till förfarandet vid inflyttning för att undvika dubbelbeskattning på tidigare sparande diskuteras i rapporten.

Utgiftsskattens internationella problem ligger framförallt på det politiska och skattemoraliska planet. Den ena frågan gäller om en utflyttningsskatt kan försvaras politiskt. Utflyttningsskatten innebär inget annat än att man vid utflyttningen får betala den skattecredit, som man tidigare fått på sin sparade inkomst, och – vilket är viktigt – som i varje inkomstskattesystem skulle ha varit betald vid intjänandet. Därför bör inga berättigade invändningar kunna resas.

Den andra frågan gäller i vilken omfattning folk kommer att smita ur landet med sina obeskattade sparmedel. Man skall vid bedömningen härav observera att 1) sådan utflyttning endast kan ske om man har så mycket pengar att man aldrig behöver återvända till Sverige och heller inte behöver några förmåner från Sverige, 2) smitningen senast vid nästa deklaratinstillfälle ofelbart avslöjas och följs av åtal för allvarligt skattebrott – de sociala konsekvenserna härav och den psykologiska spärren torde vara helt annorlunda än exempelvis för valutabrott, som av många uppfattas som en slags ordningsförseelse – 3) det redan existerar ett nordiskt handräckningsavtal för indrivning av direkta skatter och att ett liknande förmodigen inte ligger långt fram i tiden inom EG och för Sverige med EG. Följden är att skattesmitning knappast framstår som ett realistiskt alternativ för särskilt många.

Vid tillfällig utflyttning synes en lämplig väg vara att en skatteberäkning i och för sig genomförs, men att anstånd med skattens uttagande medges mot att bankgaranti för skattens belopp ställs av den skattskyldige eller t ex hans arbetsgivare.

Inflyttning till landet kräver ett förfarande med registrering av ingångsförmögenheten av samma slag som kan bli aktuellt generellt vid övergången till progressiv utgiftsskatt. Det kan vara opraktiskt att den som endast vistas här i landet kortare tid skall behöva inträda i systemet. Därför kan det vara lämpligt att låta den här tillfälligt boende ej erlagga progressiv utgiftsskatt. I stället blir han skattskyldig till både proportionell och progressiv inkomstskatt med tillämpning av samma skatteskala som i utgiftsskatten.

Kontrollfrågor

Den progressiva utgiftsskatten medför i vissa avseenden andra kontrollproblem än inkomstskatten, även om det i huvudsak är tillräckligt med det kontrollmaterial, som används vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Det är få nya uppgifter från de skattskyldiga som tillkommer. Emellertid får flera av de redan idag lämnade uppgifterna, som nu är av mindre betydelse särskilt på förmögenhetssidan och som därför i allmänhet inte kontrolleras, en helt annan och större betydelse i utgiftsskattesystemet. Härav följer ett större behov av kontroll. Även om kontrollområdet på så sätt utökas är merparten av den nödvändiga tillkommande kontrollen av enkel beskaffenhet, som med fördel kan ske via data. Endast på två områden, schablontaxerade villors förbättringskostnader och fordringsförhållanden mellan privatpersoner, tillkommer mer kvalificerade kontrollproblem.

Kontroll av sparande

Vid utgiftsbeskattningen får kontrollen i vissa avseenden en annan inriktning än vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen. Så kommer beträffande sparande kontrollen för utgiftsbeskattningen snarast att avse om uppgivet sparande faktiskt ägt rum – inte som vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen att allt sparande redovisats.

Flertalet vid utgiftsbeskattningen avdragsgilla sparformer är tekniskt enkelt att kontrollera även om volymen är stor. Detta gäller banksparande, aktiesparande, obligationssparande och försäkringssparande. Det bör observeras att den ökade användningen av datakontroll, som är lämpligt härför, i huvudsak endast avser sådana uppgifter om sparandeförändringar som de skattskyldiga redan idag är skyldiga att uppge i sina självdeklarationer.

I anledning av den diskussion, som redan inletts beträffande möjligheterna att kontrollera bank-, aktie- och försäkringssparandet, bör framhållas att de uppgifter, som behövs för kontrollen, är av enkel beskaffenhet, som inte behöver medföra tekniska problem för banker, VPC och försäkringsbolag att lämna. Vidare återfinns allt som skall kontrolleras i den skattskyldiges deklARATION, då det bara är det sparande han begär avdrag för som behöver kontrolleras. Den som vill får i och för sig för utgiftsskattens vidkommande dölja sitt sparande. Det ger honom ingen förmån och behöver inte kontrolleras. Skulle någon överdriva sitt sparande och därmed erhålla ett oberättigat avdrag, innebär detta inte någon definitiv skattevinst. Han har endast fått en skatteskuld, som förfaller så snart som han uppger ett minskat sparsaldo. Det medför också att han tvingas fortsätta med den felaktiga redovisningen för att inte beskattas. Samtidigt innebär detta att risken för upptäckt förnyas varje år. Mot den bakgrunden behövs knappast någon heltäckande kontroll varje år även om en sådan är möjlig. Det problem som föreligger i förmögen-

hetsskattehänseende beträffande dolda tillgångar, båtar, smycken, postväxlar, etc. har ingen relevans i utgiftsskattesammanhang.

Möjligheter till skatteflykt och fusk

Vad gäller frågan om skatteflykt innehåller den progressiva utgiftsskatten färre ojämnheter än inkomstskatten. Kringgåendemöjligheterna är mer begränsade än i inkomstskatten därigenom att all inkomst beskattas lika. Skattevinnet på grund av skatteflykt bör därför bli avsevärt mindre än i inkomstskatten. Skattefusk kan aldrig helt förhindras. Men det finns anledning tro, att utrymmet för fusk är något mindre i utgiftsskatten än i inkomstskatten. Ett av skälen härför är att beskattningen är uppbyggd som en spegling av levnadsstandarden. Hög synlig konsumtionsnivå och låg beskattning kan inte förekomma utan att skattefusk föreligger.

Uppbördssystemet

Vid utgiftsbeskattningen är skattebasen en annan än vid inkomstbeskattningen. För de flesta vanliga inkomsttagare verkar emellertid utgiftsskatten på samma sätt som inkomstskatten, då de i allmänhet konsumerar sina inkomster. Därför är det möjligt med samma typ av källbeskattning för utgiftsskatten som för inkomstskatten. Preliminärskatt uttas således lämpligen på hela inkomsten, som om den skulle konsumeras. Detta innebär således att preliminär A-skatt uttas på hela tjänsteinkomsten och att preliminär B-skatt uttas på grundval av föregående års konsumtion eller preliminär deklaration.

Antalet avvikelser mellan preliminär och slutlig skatt kommer med detta system knappast att öka jämfört med nuläget. Däremot kan antalet större avvikelser förväntas bli fler. Effekten av en avvikelse är dock mindre i utgiftsbeskattningen än i det nuvarande systemet på grund av att erlagd kvarskatt blir avdragsgill.

I vad mån detta kommer att medföra större problem är beroende av de skattskyldigas förmåga att överblicka sin skattesituation i samband med sparandeupplösningen.

Övergångsregler

En delvis övergång till ett skattesystem med annorlunda uppbyggnad medför alltid svåra övergångsproblem. Detta gäller även beträffande införandet av progressiv utgiftsskatt.

Övergångsproblemen består här främst i att den progressiva utgiftsskatten beskattar sparandeupplösning och ger avdrag för skuldminskning. I bägge fallen förutsätts emellertid att sparandet tidigare givit rätt till avdrag och att upptagandet av lånet medför beskattning. Brister dessa förutsättningar uppkommer i sparfallet dubbelbeskattning och i lånefallet oförtjänta skattevinster. I ett ganska långt övergångsskede kommer det att finnas sparande som bildats

under tiden före utgiftsskattens införande och därför ej medfört avdragsrätt och tidigare upptagna lån som ej medfört skatteplikt. För att lösa de problem som därvid uppstår torde i princip upplösning av gammalt sparande få ske utan beskattning och amorteringar av gamla lån få ske utan rätt till avdrag – i vart fall under ett övergångsskede. För att genomföra detta torde det bli nödvändigt med en registrering av ingångsförmögenheterna, där sparande och skulder redovisas brutto var för sig. Allt nysparande och upplösning av nysparande och all nyupplåning och amortering på nyupplåning skulle då kunna behandlas efter de nya reglerna. Upplösning av gammalt sparande (dvs när bruttosparandet nedgår under vad som fanns vid övergången) respektive amortering av gamla skulder (dvs när bruttoskuldssumman går ner under vad som fanns vid övergången) skulle då ske utan beskattning, respektive avdrag. Också en nettoredovisning är i och för sig möjligt. I rapporten diskuteras flera olika metoder härför.

Samordning med andra skatteformer

Införandet av en utgiftsskatt berör även andra skatteformer. De viktigaste samordningsfrågorna rör inkomst- och förmögenhetsskatterna. För inkomstbeskattningen gäller frågan främst vilka förenklingar, som där kan göras vid införandet av en utgiftsskatt.

Förenklingar i inkomstbeskattningen

Det framstår som möjligt att avveckla eller avsevärt förenkla realisationsvinstbeskattningen, de olika kringgåendereglererna, spar- och försäkringsavdragen, dödsbokeskattningen, bestämmelserna om ackumulerad inkomst, olika uppskovslagstiftningar, ”Annellavdraget” och utskiftningsskatten. Därutöver kan en rad mindre förenklingar vidtas.

Samordningen med förmögenhetsbeskattningen

Genom att den progressiva utgiftsskatten medger avdrag för sparande och genom att alla inflytande skattepliktiga medel anses konsumerade, om de ej bevisligen sparats, medför införandet av den progressiva utgiftsskatten ett starkt incitament för de skattskyldiga att korrekt redovisa sin förmögenhet.

Förmögenhetsskatten kan också ses som ett komplement till utgiftsskatten. Friheten från progressiv beskattning av sparad inkomst medför en snabbare förmögenhetstillväxt – om än belastad med en latent skatteskuld. Statens skatteanspråk effektueras ej förrän sparandet konsumeras. I detta perspektiv kan förmögenhetsskatten ses som en ränta på den latent skattefordringen, som staten betingar sig för uppskovet med beskattningen.

Genom förmögenhetsskatten kan lagstiftaren reglera de skattskyldigas nytta för personligt bruk av deras jämfört med nuläget högre avkastning.

Sparande - fördelningspolitiska effekter

En övergång till utgiftsbeskattning innebär stora förändringar jämfört med inkomstbeskattningen. Effekterna i fördelningspolitiska och andra hänseenden av utgiftsbeskattningen är emellertid inte bara beroende av hur de olika spararterna behandlas i inkomstbeskattningen utan också av hur sparandet fördelar på sig på olika sparformer och bland olika grupper skattskyldiga.

Jämför man inkomstskatten och utgiftsskatten finner man, att den ojämnhet i behandlingen av olika sparformer, som utmärker inkomstskatten, ej finns i utgiftsbeskattningen. Allt sparande behandlas lika. Några skäl att på grund av skatteöverväganden välja placeringsform finns ej. Det konventionella sparandet intar inte någon missgynnad ställning. Värdestegringsvinsterna blir också lika beskattade när de konsumeras. De skäl för en lindrigare beskattning av kapitalvinsterna, som finns i inkomstbeskattningen, har ingen relevans vid en utgiftsbeskattning.

Det finns inte någon anledning till specialregler för inflationsvinster vid utgiftsbeskattningen, då avdrag erhålls omedelbart för alla investeringar, dvs i det penningvärde de företas, och då beskattningen hela tiden sker i det penningvärde vari den skattskyldige tillgodogör sig inkomsten. I konsumtionsögonblicket finns heller ingen anledning att skilja på olika inkomster med hänsyn till vilken förvärvskälla de kommer ur.

Den progressiva utgiftsskatten tillfredsställer bättre än inkomstbeskattningen de krav på en likabehandling av arbets- och kapitalinkomster utan att medföra de nackdelar, svåra låsningseffekter på olika marknader och snedvridning av sparandet till improduktiva investeringar, som vid en likabehandling inom ramen för den progressiva inkomstskatten inte kan undvikas. Detta gäller oaktat att vissa sparformer får en fördelaktigare behandling än i inkomstskatten. Sparavdragets avkastningseffekter kan dessutom regleras via förmögenhetsbeskattningen.

Utredningen visar att kapitalägarna och högre inkomstagare som grupp inriktat sitt sparande på sparformer, som är fördelaktiga från skattesynpunkt. Gruppen dominerar också dessa sparformer. Vid en värdering av detta förhållande skall också ihågkommas, att en fördelaktig inkomstskattebehandling av visst sparande också innebär låg beskattning av den konsumtion som bestrids av avkastningen förutom att sparandetillväxten kan gå snabbare än vid normalt beskattade sparformer. En övergång till utgiftsskatt kommer därför ej att medföra större lättnader i beskattningen av deras sparande. I den mån gruppens konsumtion bestrids av sådana lågbeskattade inkomster kommer utgiftsskatten att medföra en skatteskärpning. För de grupper som förlitar sig på banksparande och liknande, främst mindre inkomstagare, kommer de nackdelar detta sparande idag är utsatt för att elimineras. Barnfamiljernas sparkvot är så pass hög att de generellt ej kan anses bli missgynnade av in-

förändret av en utgiftsskatt. Spridningen inom gruppen är dock stor. Om transfereringssidan beaktas behöver utgiftsskatten inte innebära problem.

Det finns underlag för att anta att utgiftsskatten ej bör medföra några betydande negativa fördelningspolitiska effekter, att tvärtom kapitalägarna som grupp förmodligen blir effektivare beskattade även om det kommer att finnas skattebetalare som på grund av sitt stora sparande får en lägre skattebelastning. Å andra sidan kommer det inte att finnas fall där iögonfallande levnadsstandard kan kombineras med låg beskattning, vilket med hänsyn till den allmänna lojaliteten mot skattesystemet måste framstå som en vinning.

Beträffande de grupper med hög inkomst, som i ett utgiftsskattesystem får hög sparpotential, skall ihågkommas att det mest rationella beteendet i ett utgiftsskattesystem är att hålla en jämn konsumtionsnivå. Stort sparande och konsumtionsinskränkning idag för att möjliggöra högre konsumtion i framtiden medför högre skattebelastning. Därför torde utgiftsskatten i allmänhet inte komma att medföra större sparökningar än vad strävan efter en jämn konsumtionsnivå medför.

De stora löntagargruppernas sparande kommer att underlättas. Låginkomsttagarnas skattesituation kommer ej att beröras av en övergång till utgiftsskatt av föreslagen typ annat än indirekt.

Utgiftsskatten är ej något instrument för att ändra den ekonomiska maktstrukturen i samhället. Dess betydelse för maktstrukturen är liksom inkomstskattens emellertid ringa.

Utgiftsskattens två viktigaste fördelningspolitiska inslag verkar i olika riktningar. Å ena sidan innebär utgiftsskatten en effektivare beskattning av kapitalägarnas konsumtion och mindre möjligheter till skatteflykt och kringgående av skattelag och därmed en rättvisare beskattning. Ingen kan undgå den skattebörda, som skattesystemet avser för honom. Härigenom införs under beskattning betydande belopp, som i storleksordning motsvarar eller överstiger det i systemet avdragsgilla sparandet, som till en allt större del kommer från de stora löntagargrupperna.

Å andra sidan medför sparandets gynnade ställning att den som kan spara mest också får den största skattelättnaden. Denna lättnad är dock i huvudsak endast tillfällig och kan inte utnyttjas av den skattskyldige för personligt bruk, eftersom sparandet är belastat med en latent skatteskuld, som utlöses när den skattskyldige tillgodogör sig sparmedlen.

Frågan om hur man skall värdera utgiftsskattens sammantagna fördelningspolitiska effekter avgörs av hur man väger ihop dessa skilda moment.

Utgiftsskattens skatteunderlag

Ur såväl samhällsekonomisk som statsfinansiell synvinkel är det av stor vikt att få en uppfattning om i vad mån skattebasen blir större eller mindre vid

en övergång till utgiftsskatt. En uppskattning av utgiftsskattebasens storlek i jämförelse med inkomstskatten har företagits.

Skatteunderlaget för utgiftsskatten är enligt denna beräkning trots sparavdraget något större än för inkomstskatten. Även med utrymme för vissa felmarginaler visar resultatet att skatteinkomsterna i vart fall inte bör bli mindre än vid den nuvarande inkomstbeskattningen.

Samhällsekonomiska effekter

En övergång till utgiftsbeskattning torde komma att medföra samhällsekonomiska effekter utöver de fördelningspolitiska effekterna, inte bara övergångsvis utan även mer långsiktigt. Utgiftsskattens effekter får antas påverka hushållens beteende på ett annat sätt än det nuvarande skattesystemet. Särskilt gäller detta fördelningen mellan konsumtion och sparande, då utgiftsskatten gör sparande billigt och hög konsumtion dyr.

Införandet av utgiftsskatt torde också komma att påverka marknadsbilden på sådana områden, där de nuvarande skatteeffekterna har haft betydelse för efterfrågan och prisbildning. Också de ändrade skattebetingelserna för företagsamheten, särskilt då för familje- och småföretagsamheten, torde få näringspolitiska konsekvenser.

Den troligaste effekten av en övergång till utgiftsbeskattning är att hushållens sparande ökar något. Skattelindringen på grund av sparavdraget torde i vart fall till en del komma att användas till ökning av sparandet. Den fördyring av konsumtion med hjälp av lån och förmögenhetsupplösning, som utgiftsskatten leder till, kommer förmodligen att medföra minskad sådan konsumtion.

Effekter kommer även att uppstå på kreditmarknaden. De redan tillgängliga penningpolitiska instrumenten är tillräckliga för att reglera dessa effekter.

En viktig marknadseffekt av en övergång till utgiftsbeskattning är att de inlåsnings effekter som inkomstbeskattningen kan medföra mildras, då försäljningar i omplaceringssyfte ej drabbas av utgiftsskatt. De mest påtagliga marknadseffekterna torde inträda på sådana områden där efterfrågan och prisbildning påverkats av det nuvarande skattesystemets effekter på grund av att relationen mellan investeringarnas avkastning före och efter skatt förändrats av beskattningen.

I och med att utgiftsskatten behandlar allt avdragsgillt sparande lika, både i investeringsögonblicket och när avkastningen konsumeras, blir följden att den relation som föreligger mellan avkastningen före skatt för olika investeringsalternativ blir densamma efter skatt. Utgiftsskatten medför således inga snedvridande effekter på valet mellan sådana investeringsobjekt som behandlas som sparande.

Övergångseffekter

De övergångseffekter som införandet av en utgiftsskatt kan komma att medföra beror dels på vilka övergångsregler som införs del på det ekonomiska läget vid övergången.

Det svåraste övergångsproblemet torde vara att få informationen att tränga fram till de skattskyldiga om hur utgiftsbeskattningen fungerar. Utgiftsskatten framstår visserligen i de allra flesta hänseenden som enklare än inkomstskatten. Problemet är att det är ett nytt system, som kräver ett annat tänkande. Det som särskilt torde komma att medföra svårigheter är att få de skattskyldiga att rätt inse beskattningseffekterna av främst deras konsumtionsbeteende och att få dem att beakta skatten i sin ekonomiska planering. För de vanliga inkomsttagarna, som endast har löneinkomster och i huvudsak konsumerar sin inkomst, torde problemen dock inte bli stora härvidlag. Det är troligt att övergången kommer att medföra en tillfällig konsumtionsminskning av främst den marginella "lyxkonsumtionen" - t ex en tendens till att köpa enklare bilar. Utgiftsskatten ställer även vid oförändrat skatteutdrag tydligare än inkomstskatten marginalkostnad och marginalnytta mot varandra för konsumenten. Även om en viss sparökning kan förväntas kvarstå även på lång sikt, torde en eventuell kraftig initialökning dock endast få övergångskaraktär, då i vart fall normalhushållens konsumtion kan förväntas att relativt snart återgå till tidigare nivå, då deras konsumtionsbehov inte förändras av utgiftsskattens införande.

Övergången till utgiftsskatt kommer troligen att medföra effekter på marknadsbildningen och prissättningen på flera investeringsområden. Det har antagits att betydande dämpande effekter kan komma att uppstå beträffande konst- och fastighetsmarknaderna.

Utgiftsskatten som ekonomiskt-politiskt styrmedel

Det saknas för närvarande effektiva styrmedel för den privata konsumtionen. Som ekonomiskt-politiskt styrmedel torde utgiftsskatten vara effektivare än inkomstskatten. Om man ser till beskattningens funktion att bereda utrymme i ekonomin för de offentliga utgifterna, torde utgiftsskatten med hänsyn till bedömningarna om de framtida behoven att hålla tillväxten av den privata konsumtionen nere framstå som ett smidigare medel att uppnå denna effekt än inkomstbeskattningen. Redan en måttlig skärpning av utgiftsbeskattningen kan medföra betydelsefulla resultat genom den dubbla effekten av ökade skatteintäkter och ökat sparande, som med hänsyn till frågan om konsumtionsbegränsning kan fylla samma funktion som en beskattning. För att uppnå motsvarande resultat av inkomstbeskattningen torde en klart kraftigare skatteskarpning vara nödvändig, samtidigt som effekten på konsumtionen skulle vara osäkrare. Medborgarna torde vara villigare att bidra till balansen i samhällsekonomin genom ökat sparande än genom en skärpt be-

skattning. Utgiftsskatten torde i detta hänseende även vara effektivare än de indirekta skatterna, dels genom det klarare samband som föreligger mellan sparande och beskattning, dels genom möjligheten att differentiera skatteförändringen så att regressiva eller andra oönskade effekter ej uppstår.

Omvänt kan sänkningar av utgiftsskattesatsen användas för stimulans av konsumtionen.

Utgiftsskattens incitament till en jämn konsumtion utgör ett viktigt stabiliseringspolitiskt moment.

Slutord

Rapporten utmynnar inte i någon slutsats huruvida utgiftsskatten bör införas eller ej. Även om mycket talar för en utgiftsskatt är det för tidigt för sådana ställningstaganden. Mycket utredningsarbete återstår innan man kan ha en klar uppfattning om utgiftsskattens effekter. Därmed är också sagt att utgiftsskatten inte kan bli aktuell förrän på 1980-talet. Det innebär också att den jämförelse, som bör göras, är mellan ett tänkt utgiftsskattesystem och det inkomstskattesystem, som vi vid den tidpunkten kan tänkas ha. Det är troligt att inkomstskattens problem snarast accentuerats fram till dess.

Vid jämförelsen är det viktigt att man använder samma måttstock på de svårigheter som de båda systemen bjuder. När det gäller utgiftsskatten har de kritiker som uppträtt visat en märkligt handfallen attityd inför de tekniska problemen. Vår nuvarande inkomstskatt skulle redan ha brutit samman, om man hade visat sig lika handfallen inför dess problem.

Nu i bokhandeln

"DEN NYA AKTIEVINSTBESKATTNINGEN"

en outhärlig hjälprede för alla taxeringsnämndsledamöter

Författare: Göran Atterwall, skatteexpert på Handelsbanken, tidigare finansdepartementet.
Utgivare: Sveriges Aktiesparares Riksförbund.